

VASITALI - VASITASIZ VERGİLER

ve

FIYATLAR GENEL SEVİYESİ

Dr. Nuri KARACAN

İktisat Fakültesi

Konuşmamızın amacı yeni bir verginin veya vergi hadlerindeki bir değişimin fiyatlar genel seviyesi üzerindeki muhtemel tesirlerini incelemek, bu arada istihlâk vergilerinin fiyatlar genel seviyesini değiştirmeyeceği yolundaki inanışın bir safsata olduğunu göstermektir. Verginin fiyatlar üzerindeki tesirleri ya matematik bir model vasıtasıyla tespit edilir ve enflasyon doğuracak vergi haddi bulunmaya çalışılır (6, 14, 22), ya da fiyatlar seviyesini değiştirebilecek başlıca etkenler üzerinde durulur. Biz ikinci şıkkı seçeceğiz. Konuşmamızda başlıca etkenler üzerinde ancak anahtarları itibariyle durulacak, ikinci dereceden bazı meselelere hiç temas edilmeyecektir; fakat bu ihmallerin varılan sonuçların genelliğini zedelememesine dikkat edilecektir. Bütün tahlil boyunca munzam vergi varidatının munzam devlet harcamalarına eşit olduğu farzedilecektir. Yani bütçe telâfi edici bir maliye politikası amacıyla kullanılmamakta veya bütçenin bu tesirinden yalnız gelirin yeniden bölüşümü ve denk bütçe çarpanı yoluyla yararlanılmaktadır. Yine, para arzı bütün tahlil boyunca sabit tutulacaktır.

Konuşmamızın ilk kısmında gelir vergisi hadlerindeki bir değişimin fiyatlar genel seviyesini ne yönde etkileyeceğini inceleyeceğiz. Bu kısım kısmen yerleşmiş fikirlerin bir tekrarı olacak, kısmen de klasik düşüncünün zımnî faraziyeleri değildir ve gerçeğe biraz daha yaklaşırsa, çıkacak sonuçların neler olabileceği araştırılacaktır. İkinci kısımda, istihlâk vergileri konusunda parasal yaklaşımın yetersizliği ortaya konacak, miktar teorisinin hangi şartlar altında geçerli olduğu araştırılacak ve gelir vergisi yaklaşımının istihlâk vergisi konusunda da tatbik edilmemesi için hiçbir sebep bulunmadığı gösterilecektir. Diğer vergilerin fiyatlar genel seviyesi üzerindeki tesirlerini izlemeyeceğiz; fakat gelir ve istihlâk vergileri konusundaki tahlil aletleri diğer vergi nevelerine de uygulanabilir.

Gelir Vergisi

Bir gelir vergisi ihdasının veya mevcut gelir vergisi hadlerindeki bir değişimin fiyatlar üzerindeki tesirleri, bu değişimin ne gibi enflasyonist ve deflasyonist kuvvetler doğuracağına bağlıdır. Gelir vergisi hadlerindeki bir değişimin doğurduğu deflasyonist tesirler, bu değişimin doğurduğu enflasyonist tesirlerden büyükse fiyatlar seviyesi düşecek, küçükse yükselecektir. Öyleyse bu enflasyonist ve deflasyonist kuvvetlerin neler olduğunu, bu kuvvetlerin fiyat seviyesi üzerindeki etkilerinin neler olabileceğini araştıralım.

Sabit para miktarında ve *sabit toplam talepte* fiyatların düşmesi için toplam mal arzının artması, fiyatların yükselmesi için toplam mal arzının azalması gerekir. Toplam mal arzının azalması veya artması ise bu malların istihsalinde çalışan istihsal amili miktarının azalması veya artmasına bağlıdır. Öyleyse araştıracağımız şey gelir vergisi hadlerindeki bir değişimin istihsal amili arzını değiştirip değiştirmeyeceğini araştırmak olmalıdır.

Gelir vergisi hadlerindeki bir değişim, o istihsal amilinin fiyatında vergi haddi nispetinde bir değişmeye eşdeğerdir. Toprağın fiyat elastikliği sıfır olduğuna göre, gelir vergisi haddindeki bir değişim, nispeti ne olursa olsun toplam toprak arzını değiştirmez.

Gelir vergisi hadlerindeki bir değişimin emek arzını azaltıp çoğaltacağı konusunda yukardaki kadar kesin bir sonuca varılamaz. Gelir vergisi haddindeki bir artış, işçinin belli saat emek satışından elde ettiği geliri azaltır. Bu, boş zamanın (daha az çalışmanın) ucuzlaması demektir, çünkü yeni durumda işçinin munzam boş zaman için eskisine nazaran daha az gelirden vazgeçmesi gerekir. Öyleyse işçi yeni durumda çalışma yerine boş zaman ikame etmek isteyecektir; buna *ikame tesiri* diyebiliriz. Fakat aynı zamanda, işçinin belli saat emek satışından elde ettiği gelir azalıyorsa, işçi diğer mallardan olduğu gibi boş zamandan da daha az satın alabilecektir. Bu temayülü kuvvetlendiren başlıca sebepler, işçinin alışık olduğu eski hayat standardına kavuşma isteği, yeni düşük ücrette çalışmanın marjinal menfi faydasının gelirin marjinal faydasının altına düşmesi, yeni gelir durumunda boş zamanın tamamlayıcısı malların talebinin azalmasıdır. Gelir vergisi haddindeki bir artıştan sonra daha fazla emek satılması (daha az boş zaman satın alınması) yönündeki bu tesire *gelir tesiri* diyebiliriz. Bu durumda belli bir işçinin emek arzını azaltıp çoğaltacağı, aksi yönde işliyen ikame ve ge-

lır tesirlerinin nisbî önemine bağlıdır (26). Belli bir gelir vergisi artışında ne kadar fazla kişi için gelir tesiri ikame tesirini aşıyorsa ve gelir tesiri ikame tesirini aşan her fert için gelir tesiri ikame tesirini ne kadar fazla aşıyorsa toplam emek arzının artma ihtimali de o kadar büyük olur.

Gelir ve ikame tesirlerinden hangisinin baskın çıkacağını tâyin eden amillerin başında fertlerin mevcut hayat standardını sürdürmekle boş zamandan faydalanmak arasındaki tercihleri gelir. Bir fert için gelirin marjinal faydası ve çalışmanın marjinal menfi faydası fonksiyonları ne kadar elastikse belli bir gelir vergisi artışının emek arzını azaltma ihtimali o kadar azdır. Veya bir başka şekilde söylemek istersek, gelir ve ikame tesirleri boş zaman talebinin nisbî gelir ve ikame elastikliklerine göre değişir. Asgari geçim seviyesindeki gelir sınıflarında gelir elastikliğinin çok büyük ve gelir tesirinin hâkim olması, gelir vergisinin boş zaman talebini azaltması, emek arzını arttırması beklenebilir. Bunun tabii bir sonucu olarak, marjinal gelir hadlerine dokunmayan, fakat asgarî geçim muafiyetini daraltan yeni bir gelir vergisi sistemi boş zamanın fiyatını değiştirmedeği ve asgarî geçim geliri civarındaki büyük bir grubu tekrar asgarî geçim gelirini elde etmeye sevkedeceği için emek arzını arttırır. Büyük gelir basamaklarına uygulanan vergi haddi değiştirilmeksizin küçük gelir basamaklarına uygulanan vergi hadlerinin yükseltilmesi de aynı sonucu doğurur. Demek ki yüksek gelirlilerden değil de düşük gelirlilerden alınan bir gelir vergisinin millî geliri arttırma (veya daha az azaltma) ihtimali daha fazladır. Bir verginin yüksek gelirlilerden fazla düşük gelirliye yüklenmesi vergi adaletine aykırı olduğuna göre gelir vergisinin gelir artırıcı ve vergi adaleti sağlayıcı fonksiyonları ters yönde işliyor demektir.

Statik gelire gelir vergisi ve çaba artışı arasında yukarıki bağıntı, dinamik gelire bu kavramlar arasında da tekrarlanabilir. Eğer konjonktürün alçalma safhasında bulunuluyorsa, gelirler düşmektedir, verginin vazından sonra fertlerin alıştıkları hayat standardına kavuşmak için emek arzlarını arttırma ihtimalleri gelirin sabit veya yükselmekte olduğu hale nazaran daha fazladır. Buna mukabil vergi gelirlerinin hızla arttığı (veya ilerki devreler için gelir tahmin elastikliğinin büyük olduğu) bir devrede konursa, fertler eski hayat seviyesini vergiyeye rağmen sürdürebilirler; bu halde gelir tesiri ve emek arzının artma ihtimali küçük olur. Gelir tesiri-

nin hakim olduğu ve çabanın arttığı durumu biraz daha genellersek, fertlerin çalışmalarıyla belli amaçları gerçekleştirmek zorunda buldukları her halde emek arzının artma ihtimalinin daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim bir savaş devresinde aşırı savaş masraflarını karşılayacak bir gelir vergisi artışının emek arzını değil boş zaman talebini kısması daha fazla mümkündür.

Bu tahlilimiz gelir vergisinin çeşitli şekillerinin emek arzı üzerindeki tesirlerini açıklamakta da yardımcı olabilir. Yukarda asgarî geçim muafiyetinin daraltılmasının veya sadece düşük gelir basamaklarına tatbik edilen vergi haddinin arttırılmasının emek arzını arttıracığını söylemiştik. Aynı şekilde bir baş vergisi çalışmanın marjinal gelirini değiştirmedığı ve yalnız gelir tesiri yarattığı için çalışılan iş saatini arttırır. Aynı düşünüş tarzı uygulanırsa, emek arzını aynı miktarda gelir vergisinden mütedenni gelir vergisi en çok, mütenasip gelir vergisi daha az ve müterakki gelir vergisi en az arttırır. Her üç halde de gelir tesiri aynıdır, fakat marjinal geliri müterakki vergi en fazla, mütenasip vergi daha az, mütedenni vergi en az azaltır. Demek ki bir baş vergisinde ikame tesiri sıfır olduğu halde, mütedenni vergiden müterakki vergiye doğru gittikçe gitgide artar. Verginin emek arzını arttırma tesiri gelir tesiri ile ikame tesirinin nisbi büyüklüğüne bağlı olduğuna göre, çalışma saiki baş vergisi halinde en fazla, mütedenni gelir vergisi halinde daha az,.. müterakki gelir vergisi halinde en azdır. Bu, bir diyagram yardımıyla da gösterilebilir. (2, s. 824 - 26).

Şimdiye kadar işçinin çalışma saatlerini istediği gibi değiştirebildiği faraziyesine dayandık. Halbuki serbest meslek erbabı, çiftçiler, küçük işletmeler dışında ekseriya günlük çalışma saatleri emek ve işveren sendikaları tarafından tespit edilmiştir ve işçi ya o kadar saat çalışmak, ya da hiç çalışmamak şıklarından birini seçmek zorundadır. Bununla beraber işçi fazla mesai saatlerini, işe gelmediği günlerin sayısını değiştirebilir, asıl işi dışında birkaç saat çalışabileceği bir iş arayabilir, veya çalışmayan aile fertleri ağır bir gelir vergisinden sonra aile gelirindeki azalışı telâfi etmek amacıyla çalışmaya başlayabilir. Emek gücü için bu imkânlar ne kadar fazlaysa, yukardaki tahlilimiz de o kadar geçerlidir.

Bir gelir vergisi yalnız emeğin toplam arzını değiştirmekle kalmaz, emeğin çeşitli kullanımlar arasındaki tahsisini de değiştirir. Gelir vergisi sistemleri ekseriya kendi evinde oturma, kendi istihsalini istihlâk gibi nakit halinde kazanılmamış gelirleri vergilendir-

mez. Demek ki bir gelir vergisi dışarda çalışan bir ev kadınının kendi ev işlerine dönmesine, aile reisinin ufak tefek tamirâtı kendisinin yapmasına yol açabilir. Eğer herkes her işi aynı etkinlikle yapabilseydi, gelir vergisinden önce ideal olan işbölümü toplum için hiçbir tasarruf sağlamasaydı, bu gelir vergisinden kaçma yolu, bu durumda mal ve hizmet arzı ile mal ve hizmet talebi azalışı birbirine eşit olduğuna göre, toplam geliri ve fiyatlar seviyesini etkilemezdi. Fakat işbölümünün etkinliği göz önüne alınınca, gelir vergisinin bu tesiri enflasyonist bir temayül yaratır. Vergiye tâbi olmayan bu nevi işler ne kadar az boş zaman talebi kısılarak yapılıyorsa bu enflasyonist tesir de o kadar büyük olur.

Aynı şekilde bir gelir vergisi gayrinakdî mükâfatı büyük olan işlere olan talebi artırır; öğrenim masrafları gelir vergisi matrahından indirilmediğine göre uzun öğrenimi gerektiren mesleklere olan talebi azaltır; bir gelir vergisinden sonra riskin bedeli azaldığına göre riskli işlere girme temayülü azalır; vergi sistemi gelirlerde ortalama usulünü kabul etmiyorsa, müterakki bir gelir vergisi muntazam gelirli işlere olan talebi arttırır (15, s. 432 - 36). Bütün bunlar kaynakların optimal dağılımını bozan, bir bütün olarak toplumun etkinliğini azaltan âmillerdir. Bu etkenler ne kadar kuvvetliyse fiyatlar seviyesinin o kadar yükselmesi beklenebilir.

Gelir vergisinin toprak ve emek arzı üzerindeki tesirlerini inceledikten sonra sermaye (tasarruf) ve sermaye talebi (yatırım) üzerindeki tesirlerine geçebiliriz. Tasarrufa ayrılan gelir payını da vergilendirdiğine göre, bir gelir vergisinin, bu vergiden önce hiçbir tasarrufta bulunmayan sınıfları tasarrufa sevketmesi beklenemez. Gelir vergisi yüksek gelirliilerin tasarrufunu kısabilir; tasarruf gelirin belli bir oranına eşitir; mütenasip bir gelir vergisi gelirin belli bir nispetini alırsa, tasarruf da belli bir nispette azalır. Müterakki bir gelir vergisi tasarrufu daha da kısar; gelir arttıkça tasarruf edilen gelir nispeti artar, veya yüksek gelirliilerin tasarruf ettikleri gelir nispeti düşük gelirliilere nazaran daha yüksektir; bunun sonucu olarak özellikle yüksek gelirleri etkileyen müterakki bir gelir vergisi, tasarrufu, aynı varidatı getiren mütenasip bir gelir vergisine nazaran daha fazla kısar. Fakat sonuç itibariyle vergiden önce tasarrufta bulunan sınıfların tasarruflarının ne dereceye kadar değişeceği vergiden önceki ve sonraki gelirlerine (çabalarını ne dereceye kadar değiştirdiklerine) bağlıdır. Bir ferdin vergiden önceki ve sonraki geliri de ferdin yatırılabilir fonlarını kullanmasından ba-

ğimsız değildir. Gelir vergisi tahvillere yatırılabilir tasarrufun gelirini azaltmak suretiyle tasarrufu likit halde tutmanın kaybını azaltır. Gelir vergisi parayı likit halde tutmanın sağlayacağı kazançları vergilendirmediğine göre, her faiz haddinde likit olarak tutulmak istenen tasarrufun artması beklenebilir. Fakat parayı likit halde tutmak ferde hiçbir nakdî gelir sağlamaz; aynı zamanda gelir vergisi de kullanılabilir gelirini azalttığına göre ferden gelir tesiriyle (çalıştığı iş saatlerini ve/veya) ikraz ettiği fonları arttırması beklenebilir. Gelir tesiri ne kadar büyükse, fert çalıştığı iş saatlerini arttırma imkânına ne kadar az sahipse likidite tercihinin o kadar azalması, toplumda bu gibi fertler ne kadar çoksa sermaye arzının o kadar artması beklenebilir.

Gelir vergisinin riskin bedelini ve yatırıma teşviki azaltmaması için, riski de aynı nispette azaltan bir başka tedbire ihtiyaç vardır. Mütenasip bir gelir vergisi ile birlikte bütün yatırımlar için tam bir zarar indirimi tanınrsa, yeni yatırımın geliri ve riski aynı nispette azaldığına göre riske girme aleyhine hiçbir ikame tesiri doğmaz (11). Fakat tek başına müterakki bir gelir vergisi riskin bedelini azaltır, yatırıma teşviki kırar. Müterakki bir gelir vergisi yatırımlar için tam bir zarar indirimi tanınsa da yatırıma teşviki azaltır; çünkü yatırımdan umulan kâr yatırımdan umulan zararı aşmadıkça yatırıma gidilmez, yatırımdan umulan kâr yatırımdan umulan zararı aştıkça da müterakki bir gelir vergisi riskin bedelini azaltır. Bu mülahazalar yeni yatırımlar için olduğu gibi firmaların istihsal artışları için de geçerlidir, çünkü bir firmanın istihsalini arttırması, yeni yatırımlara ihtiyaç gösterebilir göstermesin bir riski gerektirir. Fakat gelir vergisi riskin bedelini azalttığı için yeni yatırımlardan vazgeçme veya istihsalini azaltma temayülü (ikame tesiri) doğuyorsa, aynı zamanda müteşebbislerin geliri de azalmaktadır, yani bir gelir tesiri de doğmaktadır; genel eğilimler dışında, bir fert için ikame tesirinin gelir tesirini aşacağını söylemek de imkânsızdır. Demek ki bir gelir vergisi riskin bedelini azalttığı halde, gelir tesiri ikame tesirini aşıyorsa bir müteşebbis yatırımlarını arttırabilir. Bir toplumda gelir vergisinin yatırımları kısip arttıracağı ne kadar çok kişi için ikame (gelir) tesirinin gelir (ikame) tesirini aştığına, ve her fert için ne kadar aştığına bağlıdır.

Şimdiye kadar sabit para miktarında ve sabit toplam talepte istihsal amili ve mal arzındaki değişikliklerin fiyatlar üzerindeki tesirlerini inceledik. Şimdi talepteki değişiklikleri de göz önüne ala-

biliriz. İstihsal amilleri arzı (arzedilen mal ve hizmetler) artarken (azalırken) toplam talep daha fazla artıyorsa (azalıyorsa) enflasyonist (deflasyonist) tesirler, daha az artıyorsa (azalıyorsa) deflasyonist (enflasyonist) tesirler hâkim olacaktır. Demek ki emek arzının azalmasına yol açan bir gelir vergisi istihsaldeki düşüş ani ve talepteki düşüşten daha büyük olduğu için enflasyonist olmakta devam edebilir. Diğer yandan gelir vergisi sonucunda yatırımların azalması enflasyonist temayülü önleyici bir tesir yaratabilir, çünkü yatırımların azalması toplam talebi hemen azalttığı halde istihsal ancak ilerki bir devrede azalır. Demek ki yatırımları geciktirici bir gelir vergisi sistemi halihazır enflasyon temayülünü önleyebilir, fakat bunu yaparken ilerki devrelerde doğacak deflasyonist tesirleri de ortadan kaldırmış olur (16, s. 149). Bunun sonucu olarak kısa devrede aynı derecede anti enflasyonist olan iki vergi, uzun devrede arz üzerindeki tesirler göz önüne alındığı zaman farklı deflasyonist tesirlere sahip olabilirler. Demek ki sadece istihlâki etkiliyen bir vergi emek arzının artmasına yol açıyorsa deflasyonist, emek arzının azalmasına yol açıyorsa enflasyonist olabildiği halde, yatırımları azaltan bir gelir vergisi deflasyonist, yatırımları arttıran bir gelir vergisi enflasyonist olmaktadır.

Fiyatlar genel seviyesi teker teker istihsal amillerinin arzındaki değişmeler kadar istihsal emillerinin nisbî arz elastikliklerine de bağlıdır. Gelir vergisi sonunda herhangi bir istihsal amili arzı (emek) diğer istihsal amilleri arzına nispeten daha fazla azalırsa (daha az artarsa) ücretler yükselir, vergi yükünün bir kısmı müteşebbis üzerine kayar; her firma için ücret maliyetlerinin yükselmesi fiyatları arttırır. Vergi sonucunda emek arzı diğer istihsal âmilleri arzına nispeten daha fazla artıyorsa ücretler düşer (emek gelirleri munzam şekilde vergilendirilmiş olur), firmanın maliyetleri ve nihâî mal fiyatları düşme temayülü gösterir (emek munzam vergi yükünden, diğer istihsal amilleri gelir vergisi yükünden biraz kurtulmuş olurlar). Toplumun istihsal fonksiyonunda istihsal kat-sayıları ne kadar esnekse istihsal amilleri arasında ikame imkânı o kadar büyük, gelir vergisi sonucunda emek arzı azalışı yüzünden nihâî mal fiyatlarındaki artış o kadar küçük olur. Aynı şey diğer istihsal amilleri için de geçerlidir.

Gelir vergisi gelirin dağılımı üzerindeki etkisiyle de fiyatlar genel seviyesini değiştirebilir. Özellikle müterakki bir gelir vergisi fiyat sisteminin faydalarından asgarî fedakârlıkla gelir eşitsizliği-

ni azaltma aracı teşkil edebilir. Yüksek gelirlerinin marjinal istihlâk meyli küçük, düşük gelirliilerin marjinal istihlâk meyli büyüktür; toplam marjinal istihlâk meyli bu iki marjinal istihlâk meylinin tartılı ortalamasına eşit olduğuna göre, gelirler arasındaki farkın azalma temayülü, toplam marjinal istihlak meylini büyütür, çünkü yüksek gelirliilerden düşük gelirliilere geçen her liranın daha büyük bir yüzdesi istihlak edilir. Toplam istihlak meylinin artması, ekonomi noksan istihdam halindeyse millî geliri, tam istihdam halindeyse fiyatlar seviyesini arttırır. Aynı şey gelir vergisinden sonra bazı istihsal amillerinin arzı diğerlerine nazaran daha fazla azalıyor da geçerlidir. Emek arzı, teşebbüs, sermaye arzına nazaran daha fazla azalıyor da ücretler yükselir, bu ücretin millî gelir içindeki nisbî payını arttırabilir, ücretlilerin marjinal istihlak meyli büyük olduğuna göre toplam istihlak meyli büyür, ekonomi noksan istihdam halindeyse toplam gelir, tam istihdam halindeyse fiyatlar seviyesi artar. Teşebbüs ve sermaye arzı emeğe nazaran daha fazla kısılıyorsa bunların millî gelir içindeki nisbî payı artabilir, bunların marjinal istihlak meyli ücretlere nazaran küçük olduğuna göre toplam istihlak meyli küçülür, bu millî gelir ve istihdamı azaltıcı bir tesir yaratır, fiyatlar genel seviyesi düşme temayülü gösterir. Toprağın arz elastikliği sıfırdır, gelir vergisi toprak arzını değiştirmez, gelir vergisi sonucunda diğer bazı istihsal amillerinin fiyatı yükseldiği için nihai mal fiyatları yükseliyorsa rantın millî gelir içindeki payı da düşer; bunun sonucunda payı daha fazla artan zümre ücretlilerse, marjinal istihlak meyli artma, fiyatlar yükselme temayülü gösterir, aksi halde marjinal istihlak meyli, toplam gelir ve fiyatlar düşer.

Fakat bütün fertlerin istihlak meyli birbirine eşit ve her fertin marjinal istihlak meyli her gelir seviyesinde aynı olsa (verginin inkısam tesiri bulunmasa) bile gelir vergisi bir başka yoldan da millî gelir ve/veya fiyatları artırıcı bir rol aynıyabilir. Fertlerin doğrusal istihlâk meyline c dersek, devlet T milyon liralık vergi topladığı zaman vergi ödeyicilerinin harcaması, vergi olarak ödedikleri miktar ellerinden alınmasaydı harcıyacıkları miktar kadar, yani cT kadar azalır, buna mukabil devlet bu vergi varidatını harcamayınca geliri bu vergi varidatı kadar artan fertlerin harcamaları cT kadar artar; bütün fertlerin istihlak meyli birbirine eşit olduğuna göre, devlet harcaması sonunda geliri artanların harcamasındaki artış, vergi ödeyicilerinin harcamasındaki azalışa eşittir. Fakat bu arada devlet harcamaları ve millî gelir T kadar artmıştır (17, 32).

Vergilerin bu şekildeki harcama arttırıcı tesiri *denk bütçe çarpanı* yoluyla husule gelir. T kadarlık bir vergi T kadar harcama artışına yol açtığına göre denk bütçe çarpanının değeri birime eşittir. Denk bütçe çarpanı ekonomi noksan istihdam halindeyse reel geliri, tam istihdam halindeyse fiyatları arttırma yönünde çalışır.

Gelir vergisinin bazı enflasyonist tesirleri de doğrudan doğruya gelir vergisi ile değil, gelir vergisi haddindeki değişiklik ile ilgilidir. Gelir vergisi haddi yükseldikçe müteşebbislerin ücret arttırma taleplerine karşı mukavemeti azalabilir, çünkü ücretler masraf olarak vergi matrahından çıkarılabilir (8, s. 373), Eğer aşırı kâr vergisi alınıyorsa müteşebbislerin ücret artışı taleplerine karşı mukavemetlerinin daha fazla azalması, ücret artışlarının yol açtığı bir enflasyonun belirme ihtimali daha da artar. Enflasyon bir kere harekete geçmişse, vergi yükünün bir başka bakımdan da enflasyonu körüklediği söylenir. Amme borcunun faizi, devlet memuru maaşı gibi bazı devlet harcamaları nominal para birimleriyle tespit edilmiştir, öyleyse bir enflasyon sırasında devlet harcamaları fiyatlar genel seviyesi ve millî gelire nazaran daha az yüksektir, öyleyse enflasyon devlet harcamalarının reel yükünü azaltabilir; fertlerin harcamaları reel gelirlerinin bir fonksiyonu olduğuna göre, bu, toplam harcamaları arttırabilir, enflasyonu şiddetlendirebilir (8, s. 371). Hayli tenkit edilen (25, 29) bu fikirde gözden kaçırılan nokta şudur. Enflasyon sırasında bir kısım vergi mükelleflerinin reel satın alma gücü artarken, gelirlerini sabit devlet harcamalarından elde edenlerin reel satın alma gücü düşmektedir; ve ilk zümrenin reel gelirindeki artış da, ikinci zümrenin reel gelirindeki azalış da aynı nispettedir. Demek ki bu iki zümrenin marjinal istihlak meyli birbirine eşitse, fertlerin harcamalarının bu yüzden değişmesi beklenebilir. Burada ancak nisbî istihlâk meyillerinin farklı olması gösterilen sonucu doğurabilir. Fakat gelirini nominal devlet harcamasından elde edenlerin marjinal istihlak meyli enflasyon sonunda reel geliri artanların istihlak meylinde büyükse enflasyonu önleme yönünde bir kuvvet de doğabilir.

Gelir vergisinin kaynak arzı ve bunun sonucu olarak gelir ve fiyatlar üzerindeki tesiriyle ilgili bir düşünce de şudur : vergi konmadan önce kaynakların dağılımı ideale, verginin bu dağılımı bozan tesirleri kötü karşılanmalıdır (15, s. 437). Bu söz pek makul gözüktüğü halde her türlü denetleme imkânından yoksundur, çünkü bir ekonomide kaynak dağılımının ideal olduğunu söylemek, sonra

da bir verginin istenmiyen tesirlerini hesaplamak çok zordur. Bu söz bir trüizm de değildir, çünkü kaynakların dağılımı ancak belli bir talep strüktürüne göre ideal olabilir, vergi yoluyla fertlerin elinden devlete geçen satınalma gücünün eski talep strüktürünü bozmayacak şekilde harcanacağını düşünmek ise güçtür. Demek ki bu düşünce vergiden sonra talep strüktürünün değişmeyeceği faraziyesine dayanır; vergiden sonra talep strüktürü değişiyorsa, vergiden önce ideal de olsa, kaynakların yeniden dağılımı gerekir. İstihlak vergisi konusunda bu meseleye tekrar döneceğiz.

Şimdiye kadar gelir vergisinin çeşitli enflasyonist ve deflasyonist tesirlerini ve çeşitli şartlarda bunların gerçekleşme ihtimallerini inceledik. Bütün etkenler göz önüne alındığı zaman, gelir vergisinin fiyatları düşürme veya yükseltme ihtimali bu enflasyonist ve deflasyonist tesirlerin nisbî önemine ve ekonominin noksan, tam veya aşırı istihdam durumunda bulunup bulunmamasına bağlıdır. Ekonomi hangi istihdam durumunda bulunursa bulunsun yukarıdaki deflasyonist tesirler enflasyonist tesirleri aşıyorsa fiyatlar genel seviyesi düşer; ekonomi noksan istihdam dengesinde bulunuyorsa ve enflasyonist tesirler deflasyonist tesirleri aşıyorsa fiyatlar genel seviyesi değişmez, reel gelir artar; Ekonomi tam veya aşırı istihdam durumunda bulunuyorsa ve gelir vergisinin enflasyonist tesirleri deflasyonist tesirlerini aşıyorsa reel gelir değişmez, fiyatlar genel seviyesi yükselir. İktisaden az gelişmiş-ülkelerde kıt istihsal amili sermaye olduğuna ve birçok alanda emeğin tam istihdamına varılmadan sermayenin boğum noktaları istihsalı tıkadığına göre, bu ülkelerde gelir vergisinin enflasyonist tesirleri deflasyonist tesirlerini aşıyorsa fiyatlar genel seviyesinin tam istihdama varmadan da yükselmesi beklenebilir.

Yukardaki tahlilden bazı vergi politikası sonuçları da çıkarılabilir. Meselâ gelirin az çok eşit dağıldığı az gelişmiş bir ülkede devlet yatırımlarını finanse etmek ve büyümeyi hızlandırmak amacıyla alınan bir gelir vergisi özel sektörde doğuracağı istihsal kısıcı tesirler yüzünden, tasarlanan amacın aksine, büyümeyi yavaşlatabilir mi? Gelirin az çok eşit şekilde dağıldığı az gelişmiş bir ülkede fert başına gelir düşük, verginin gelir tesiri nispeten büyüktür. Öyleyse gelir tesirinin ikame tesirini aşması ihtimali fazladır. Az gelişmiş ülkelerde sanayi, sendikacılık ve toplu iş akdi pek gelişmemiştir, fertlerin çalışma saatlerini arttırma imkânları büyüktür. İş bölümü çok gelişmediğine göre, verginin istenmiyen tesir-

lerinin kaynakların dağılımındaki etkinliği azaltma ihtimali azdır. Fertlerin gelirleri arasındaki fark büyük olmadığına göre verginin istenmiyen inkısam tesirleri büyük olmaz. Demek ki az gelişmiş bir ülkenin strüktürü verginin istenmiyen tesirlerini küçültücü yönde çalışmaktadır. Yukardaki tahlilimiz hangi şartlarda hangi nevi gelir vergisinin konması gerektiğini de çözümler. Az gelişmiş bir ülkede, cebri tasarruf amacıyla alınan vergiler mütedenni olursa, istenen sonuç en az istihsal kısıcı tesirle elde edilmiş olur. Yine, enflasyonu önlemek amacıyla alınan bir vergi fazlasıyla müterakki olursa istenen sonuç en iyi şekilde gerçekleşir, çünkü müterakki bir vergi yatırımları ve talebi en fazla kısar.

Istihlâk Vergileri

Yukarda gelir vergisi konusunda vardığımız sonuçlar genellikle istihlâk vergileri halinde de geçerlidir; fakat gelir ve istihlâk vergileri arasındaki mahiyet farkı bazı etkenlerin enflasyonist veya deflasyonist tesirlerinin şiddetini değiştirmektedir. Öyleyse istihlak vergilerinin fiyatlar genel seviyesi üzerindeki tesirlerini anlamak için bu farkları bulup, bu farkların muhtemel sonuçlarını araştırmamız gerekir.

Toplumun tasarruf meylinin sıfır olduğunu ve gelirlerin eşit dağıldığını farzederseniz, istihlak malları üzerinden aynı nispette alınan genel bir istihlak vergisi aynı hadde mütenasip bir gelir vergisine, kısmî bir istihlak vergisi ise mütedenni bir gelir vergisine eşdeğer sonuçlar doğurur. Gelirlerin eşit olarak dağıldığı faraziyesini bırakır ve istihlak vergilerinin fakir malları üzerinden alındığını farzederseniz (ki varidat amacıyla alınan bir istihlak vergisi daha fazla bu mallara yüklenmek zorundadır) kısmî istihlak vergilerinin ric'iliği daha da artar. Gelir vergisi konusunda mütedenni vergilerin mütenasip ve müterakki vergilere nazaran emek arzını daha az azalttığını, yatırımları daha az etkilediğini görmüştük; öyleyse kısmî istihlak vergilerinin gelir vergisine nazaran daha fazla deflasyonist tesirler yarattığını söyleyebiliriz. Yine fakir mallarından alınan bir istihlak vergisi iyi bir enflasyon önleme aracıdır, çünkü istihlak meyli gelir arttıkça düşer, kısmî istihlak vergisi ric'idir, öyleyse kısmî istihlak vergisi istihlaki daha fazla kısar, daha fazla kaynağı serbest bırakır. Fakat pekâlâ kısmî bir istihlak vergisi sistemi, verginin bütün yükü ileriye doğru in'ikâs etse bile, müterakki ola-

bilir; bu halde istihlâk vergilerinin deflasyonist tesiri azahr. Yine, fakir malı üzerine konsa bile, bir istihlak vergisi geriye doğru in'ikâs ediyorsa bu verginin müterakki olması mümkündür. Burada müterakkilik derecesi istihsal amillerinin nisbî arz elastikliğine bağlı olarak değişir. Düşük gelirli istihsal amillerinin arz elastikliği ne kadar küçükse istihlak vergisi o kadar az müterakki (veya o kadar mütedenni), düşük gelirli istihsal amillerinin arz elastikliği ne kadar büyük, yüksek gelirli istihsal amillerinin arz elastikliği ne kadar küçükçe istihlak vergisi o kadar çok müterakki olur.

Yukarda tasarrufların bulunmadığını farzetmiştik. Tasarruflar göz önüne alınınca istihlak vergilerinin bir deflasyonist tesiri daha ortaya çıkar; şöyle ki, gelir vergisi ile istihlak vergisi arasındaki bir fark, gelir vergisi tasarrufu vergilendirdiği halde istihlak vergisinin tasarrufu vergilendirmemesidir. Öyleyse istihlak vergileri gelir vergisine nazaran tasarrufu daha cazip hale sokar, çünkü istihsal vergisi halinde tasarrufu arttırmakla halihazır gelirden verilen vergiyi azaltmak mümkündür; gelir vergisinden ancak geliri azaltmakla kaçılabilirdiği halde istihlâk vergisinden istihlâki kısmakla kaçılabilir. Bu durum faiz haddi değişmediği halde, tasarruftan doğan faydaların artması haline benzer (18, s. 548-51; 19, s. 79-101). Fakat istihlâk vergilerinin istihlâki geciktirme tesiri en fazla, vergilerin geçici olduğu umuluyorsa kuvvetlidir; vergilerin devamlı olacağı umuluyorsa ve ileri devrelerin fiyatların konusunda belirsizlik varsa bu tesirin kuvvetli olması beklenemez (16, s. 156). İstihlâk vergileri *belli* gelirden tasarrufu arttırabilecekleri gibi, tasarrufu vergilendirmedikleri için gayret arzı ve gelir artışına da yol açabilirler; çünkü bir fert için belli vergi miktarında istihlâk ve gelir vergilerinin gelir tesiri aynı olduğu halde, istihlâk vergisi halinde fert fazla gayretle elde ettiği marjinal gelirinin ne kadar büyük kısmını tasarrufa ayırıyorsa, gelir vergisine nazaran ikame tesiri o kadar küçük olacaktır. Öyleyse istihlâk vergisi halinde gelir tesirinin ikame tesirini aşması (işgücü arzının artması) ihtimali büyüktür. Demek ki istihlâk vergisi tasarrufları arttırma bakımından gelir vergisine nazaran daha müsaittir ve başlıca meselesi efektif talep değil sermaye yetersizliği olan az gelişmiş ülkelerde tasarrufu arttırma aracı olarak kullanılabilir.

İstihlâk vergilerinin gayret arzı üzerindeki bir diğer tesiri de verginin boş zamanın tamamlayıcısı bir mal üzerine konup konmamasına göre değişir. Mütenasip bir gelir vergisi yerine A malı üzerine aynı varidatı getirecek bir istihlâk vergisi konursa, fert, A ma-

lı boş zamanın tamamlayıcısı ise daha az boş zaman satın almak ister, A malı diğer mallara nazaran boş zamanın daha az tamamlayıcısı ise daha çok boş zaman satın almak, daha az çalışmak ister (10). Demek ki istihlâk vergileri ne kadar boş zamanın tamamlayıcısı mallar üzerine konmuşsa gayret arzının o kadar artması, verginin deflasyonist tesirlerinin o kadar büyük olması beklenebilir; veya bir vergi politikası sonucu olarak gayret arzını arttırmak isteyen bir vergi sistemi daha ziyade boş zamanın tamamlayıcısı malları vergilendirmelidir.

Fertler belli tipte bir para yanılmasına sahipler, istihlâk vergisi bir başka yoldan da deflasyonist bir tesir yaratır. Bu para yanılması fertlerin istihlâk harcamalarını sadece kullanılabilir gelirlerinin bir fonksiyonu olarak kabul ettikleri hali kapsar; para yanılması istihlâk meylinin bütün fertler için aynı olması halinde de geçerlidir. İstihlâk vergisi halinde fertlerin kullanılabilir gelirleri değişmediğini göre fertler istihlâk vergisi konduktan sonra da vergi konmadan önceki kadar istihlâk harcamasında bulunacaklardır. Öyleyse fert bu istihlâk harcamaları sırasında T kadar istihlâk vergisi ödemişse, reel istihlâki vergi öncesine nazaran T kadar azalmıştır. Devlet vergi varidatını harcadığı zaman harcamalar T kadar artmış, geliri T kadar artan fertler ise bunun cT kadarını (c =marjinal istihlâk meyli) harcamışlardır. Vergi ödeyicisinin istihlâki T kadar azaldığına ve devlet harcamaları T kadar arttığına göre bu ikisi birbirini götürür ve sonuç olarak T kadar bir istihlâk vergisi harcamaları cT kadar arttırmış olur. Gelir vergisi halinde T kadar bir vergi harcamaları T kadar arttırdığına ve marjinal istihlâk meyli (c) birimden küçük olduğuna göre istihlâk vergilerinin deflasyonist tesirinin daha büyük olduğunu söyleyebiliriz; istihlâk vergilerinin yol açtığı harcama artışı marjinal istihlâk meylinin doğrusal bir fonksiyonu olduğuna göre marjinal istihlâk meyli ne kadar küçükse istihlâk vergilerinin deflasyonist tesiri de o kadar büyük olur. Yine, gelir vergisi halinde T kadar vergi T kadar harcama artışına yol açtığına göre denk bütçe çarpanı birime eşitti; para yanılması varsa istihlâk vergisi halinde T kadar vergi cT kadar harcama artışına yol açtığına göre istihlâk vergisinin denk bütçe çarpanı marjinal istihlâk meyline eşit olmakta ve ancak marjinal istihlâk meyli birime eşitse her iki verginin deflasyonist tesiri birbirine eşit olmaktadır. Fakat bu tahlil ancak istihlâk vergilerinin ileri doğru in'ikâs ettiği ve her iki verginin eşit gayret arzı değişmesine yol açtığı faraziyeleri altında tutarlıdır.

Vasıtalı vergilerin fiyatlar genel seviyesi üzerindeki tesirleri incelenirken sık sık baş vurulan bir tahlil aleti de Fisher'in mübadele denklemidir. Miktar teorisinin bu versiyonuna göre para miktarında, paranın tedavül sür'atinde, mübadeleye giren mal miktarında bir değişiklik yoksa fiyatlar seviyesinin değişmesi beklenmemelidir. Bir istihlâk vergisinin paranın tedavül sür'atini ve mübadeleye giren mal miktarını değiştirmesi beklenemez, öyleyse para miktarı sabit tutulursa istihlâk vergilerinin fiyatlar genel seviyesini değiştirmesi beklenmemelidir. Bu izah tarzı kabul edilemez, çünkü paranın miktarı tutulsa da bir istihlâk vergisi halinde paranın tedavül sür'atini ve mübadeleye giren mal miktarını etkiliyen çeşitli amiller vardır. Yukarıda istihlâk vergileri ve devlet harcamalarındaki bir artışın toplam harcamaları denk bütçe çarpanı vasıtasıyla arttırdığını görmüştük; öyleyse toplam para talebi de artmaktadır ve istihlâk vergisi halinde paranın tedavül sür'atininin sabit kalacağı söylenemez. (Devlet harcamaları sabitse, fakat yalnız gelir vergisi yerine istihlâk vergisi ikame ediliyorsa istihlâk vergisinin para talebi yönünden daha deflasyonist tesirler doğurmayacağı (21, s. 270) da söylenemez, çünkü yukarıda para yanılması varsa istihlâk vergisi halinde denk bütçe çarpanının gelir vergisi haline nazaran daha küçük olduğunu görmüştük. Bu iki verginin alternatif deflasyonist (enfasyonist) tesirleri ancak para yanılması yoksa, veya toplumun marjinal istihlâk meyli birime eşitse birbirine eşit olur). Yine, istihlâk vergileri halinde mübadeleye katılan mal miktarının değişmeyeceği de söylenemez; yukarıda istihlâk vergisi halinde çeşitli amillerin emek, tasarruf ve yatırım arzını etkilediğini söylemiştik, öyleyse istihsale katılan istihsal amili miktarı değişirken mübadeleye katılan istihsalın sabit kalması beklenemez. (Ve yine toplam para talebi ve/veya istihsal değişirken para miktarının niçin sabit tutulması gerektiğini anlamak da güçtür; Aşırı enfasyonist veya deflasyonist temayüller olmadıkça para arzı para talebinden bağımsız değildir.)

Bütün bu söylediklerimiz istihlâk vergileri halinde miktar teorisinin iyi bir yaklaşım olmadığını göstermesine rağmen, açıklamalarımız fiyatlar genel seviyesindeki değişimin yönünü gösterecek nitelikte değildir. Belli bir istihlâk vergisi halinde fiyatların düşme temayülü mü, yoksa yükselme temayülü mü göstereceği ancak genel bir denge modeli vasıtasıyla anlaşılabilir. Fakat bir mal üzerine konan istihlâk vergisinin fiyatlar genel seviyesini bazı hallerde düşürebileceği, bazı hallerde yükseltebileceği basit bir misalle gös-

terilebilir. Ekonomide sadece iki endüstri bulunduğunu (A, B), bunlardan A endüstrisinin artan, B endüstrisinin azalan maliyetler altında istihsalde bulunduğunu farzedelim. Fiyatlardaki *mutlak* değişmeyi araştırmadığımıza göre istihlâk vergisinin gelir tesirini ihmal edebiliriz; bu, varacağımız sonucun doğruluk derecesini değiştirmez. Bu durumda A malı üzerine bir istihlâk vergisi konsun, devlet vergi varidatını B malı satın almında kullansın ve başlangıç hipotezlerimizin sonucu olarak A'nın fiyatı yükselsin, B'nin fiyatı düşsün. A'nın fiyatındaki nisbî artışla B'nin fiyatındaki nisbî düşüşün birbirine eşit olması için hiçbir sebep yoktur, çünkü iki endüstrinin arz ve talep elastikliği farklıdır. Fiyatların ters yöndeki bu nisbî değişmesi birbirine eşit değilse fiyatlar genel seviyesinin ne yönde değişeceği A ve B fiyatlarının nisbî değişme haddine bağlı olacaktır. A'nın fiyatındaki nisbî artış B'nin fiyatındaki nisbî düşüşten daha büyükse fiyatlar genel seviyesi yükselecek, aksi halde düşecektir. Fakat A ve B fiyatlarının ters yöndeki nisbî değişme haddi birbirine eşit olsa bile, bu, fiyatlar genel seviyesinin sabit kalması demek değildir, çünkü bu malların fiyat endeksindeki tartıları birbirinden farklı olabilir. Bu halde A'nın tartısı büyükse fiyatlar genel seviyesi yükselecek, B'nin tartısı büyükse fiyatlar genel seviyesi düşecektir. Demek ki fiyatlar verginin konduğu ve devlet talebinin yöneldiği malların arz elastikliği ve fiyat endeksindeki tartıları farklı olduğu için de değişebilir. Sadece iki endüstrili bir model için geçerli olan bu hal çok sayıda endüstri göz önüne alındığı zaman da geçerli olmak gerekir. Gerek üzerine vergi konan mallar, gerek devlet talebinin yöneldiği malların sayısı arttıkça, arz elastikliği ve tartıların tesiri daha çok alana yayılır, fiyatlar genel seviyesi üzerindeki tesirin de küçülmesi beklenebilir. Fakat para talebi üzerindeki denk bütçe tesiri göz önüne alınınca istihlâk vergisinin fiyatları arttırma ihtimali artar. Bu misalden istihlâk vergisine miktar teorisinin uygulanmasıyla ilgili şu genel sonuca da varılabilir : miktar teorisi ancak verginin gayret tesiri sıfır, üzerine vergi konan ve devlet harcamalarının yöneldiği malların arz, talep elastiklikleri, fiyat endeksindeki tartıları aynı olduğu ve denk bütçe tesirinin göz önüne alınmadığı hallerde geçerlidir.

İstihlâk vergisi sonunda fiyatlar genel seviyesi yükselmişse fiyatları eski seviyesine doğru iten bir mekanizmanın harekete geçeceği söylenebilir. Fertler, nasıl fiyatlar genel seviyesi düşerken ellerindeki likit kıymetlerin reel değeri arttığı için istihlâk harcamalarını arttırırlarsa, ellerindeki likit kıymetler (para) sabitken is-

tihlâk vergilerinin uyardığı fiyatlar genel seviyesi yükseliyorsa, el-lerindeki likit kıymetlerin reel değeri azaldığı için reel istihlâkleri-ni azaltırlar. Bu deflasyonist tesirin yanında yatırımları etkiliyen bir diğer tesir de şudur. İstihlâk vergileri fiyatlar genel seviyesini yükseltiyorsa muamele saikiyle para talebi artar, para miktarı sa-bit olduğuna göre faiz haddi yükselir, bu da yatırımları azaltır (4, s. 85 - 6). Demek ki reel likit depolar tesiri gerek istihlâki gerek ya-tırımı kısabilir, verginin fiyat tesirini önleyebilir. Fakat bu tesirin ne kadar bir sürede kendini göstereceği ve ne dereceye kadar etkin olacağı konusunda kesin bir şey söylenemez.

Vasıtalı vergilerin fiyatlar genel seviyesi üzerindeki tesiri ko-nusunda yaygın bir diğer yaklaşım da Brown - Rolph yaklaşım-dır (5, 27). Bu yaklaşım sabit devlet harcaması fakat değişik istih-sal vergisi haddinde fiyatların muhtemel değişme yönünü araştırır. Bu yaklaşım şu başlangıç faraziyelerinden hareket eder : (a) vergi varidatı devlet harcaması şekline dönüşmez (para talebi sabittir), (b) bütün mal ve istihlal amili piyasalarında tam rekabet şartları caridir, (c) bütün istihlal amillerinin arz elastikliği sıfırdır. Bu başlangıç faraziyelerinden istihlâk vergilerinin müstehlike aksetme-diği, vergi yükünün istihlal amilleri arasında elde ettikleri gelirler nispetinde dağıldığı sonucuna varılır : bir kısım satın alma gücü istihlâk vergisi yoluyla çekildiğine göre, toplam istihlâk harcamala-rı azalır, bu, toplam istihlal amili talebinin azalmasına yol açar, istihlal amilleri ancak daha düşük bir fiyatta tamamen istihlal edilebilir; bütün istihlal amilleri talebi aynı nispette azaldığına ve bü-tün istihlal amillerinin talep elastikliği sıfır olduğuna göre her istihlal amilinin gelirindeki nisbî azalış birbirine eşit olur; fiyatlar genel seviyesi değişmez, fakat her istihlal amili, gelir düştüğü için, sabit nakdî gelirden fiyatlar genel seviyesi yükselmiş gibi, daha az mal ve hizmet satınalabilir. Dayanılan faraziyelerin gerçek dışılığı bir yana, zaten hiç kimse *sadece vergi toplamının* fiyatlar genel se-viyelerini yükselteceğini iddia etmemiştir.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz. İstihlâk vergileri gelir ver-gilerine nazaran daha fazla deflasyonist tesirlere sahiptir. Fakat enflasyonu önleme aracı olarak kullanılmalarından büyük fayda umulamaz, çünkü bu vergiler ric'idir, vergi yükü aynı enflasyon gi-bi daha fazla düşük gelirliiler üzerinde kalır. İstihlâk vergilerinin fi-yatlar genel seviyesi üzerindeki tesirleri, gelir vergisinde olduğu gi-bi, saydığımız çeşitli amillerin nisbî enflasyonist (deflasyonist) te-

sirine bağlıdır. İstihlâk vergisinin doğurduğu deflasyonist tesirler enflasyonist tesirleri aşıyorsa fiyatlar genel seviyesi düşer, istihlâk vergisinin doğurduğu enflasyonist tesirler deflasyonist tesirleri aşıyorsa fiyatlar genel seviyesi yükselir.

BİBLİYOGRAFYA

1. BLACK, D., *The Incidence of Income Taxes*, London, Macmillan and Co. Ltd., 1939.
2. BOULDING, K. E., *Economic Analysis*, Third Edition, London, Hamish Hamilton, 1955, s. 824 - 26.
3. BREAK, G. F., «Income Taxes, Wage Rates, and the Incentive to supply Labor Services,» *National Tax Journal*, VI (1953), 333 - 52.
4. BROWN, E. C., «Analysis of Consumption Taxes in Terms of the Theory of Income Determination,» *American Economic Review*, XL (1950), 74 - 89.
5. BROWN, H. G., «The Incidence of a General Output or Sales Taxes,» *Journal of Political Economy*, XLVII (1939), 254 - 62.
6. BROWNLÉE, O. H., «Taxation and the Price Level in the Short Run,» *Journal of Politic Economy*, LXII (1954), 26 - 34.
7. BUTTERS, J. K., THOMSON, L. E., and BOLLINGER, L. L., *Effects of Taxation: Investment by Individuals*, Boston, Harward University Graduate School of Business Administration, 1953.
8. CLARK C., «Public Finance and Changes in the Value of Money,» *Review of Economics and Statistics*, XXXIV (1952), 232 - 42.
9. COOPER, G., «Taxation and Incentive in Mobilization,» *Quarterly Journal of Economics*, LXI (1951), 43 - 66.
10. CORLETTE, W., and HAGUE, D. C., «Complementarity and the Excess Burden of Taxation,» *Review of Economic Studies*, 1953 - 54, 21 - 30.
11. DOMAR, E. D., and MUSGRAVE, R. A., «Proportional Income Taxation and Risk - Taking,» *Quarterly Journal of Economics*, LVIII (1944), 388 - 422.
12. DUE, J. F., «Toward a General Theory of Sales Tax Incidence,» *Quarterly Journal of Economics*, LXVII (1953), 253 - 66.
13. FRIEDMAN, M., «The Welfare Effects of an Income Tax and an Excise Tax,» *Journal of Political Economy*, LX (1952), 25 - 34.
14. FUJITA, S., «Changes in Tax Structure and the Level of National Income,» *Osaka Economic Papers*, VIII (1960), 41 - 62.
15. GOODE, R., «The Income Tax and the Supply of Labor,» *Journal of Political Economy*, LVII (1949), 428 - 38.
16. GOODE, R., «Anti-Inflationary Implications of Alternative Forms of Taxation,» *American Economic Review*, XLII (1952), 147 - 61.
17. HAAVELMO, T., «Multiplier Effects of a Balanced Budget,» *Econometrica*, XIII (1945), 311 - 19.
18. HENDERSON, A. M., «The Case for Indirect Taxation,» *Economic Journal*, LVIII (1948), 538 - 54.

19. KALDOR, N., *An Expenditure Tax*, London, G. Allen and Unwin Ltd., 1955.
 20. LITTLE, I. M. D., «Direct versus Indirect Taxes,» *Economic Journal*, LXI (1951), 577 - 84.
 21. MORAG, A., «Deflationary Effects of Outlay and Income Taxes,» *Journal of Political Economy*, LXVII (1959), 266 - 75.
 22. MUSGRAVE, R. A., «On Incidence,» *Journal of Political Economy*, LXI (1953), 306 - 23.
 23. MUSGRAVE, R. A., *The Theory of Public Finance*, Tokyo, McGraw Hill Book Company Inc., 1959.
 24. PAINTER, M. S., and MUSGRAVE, R. A., «The Impact of Alternative Tax Structures on Personal Consumption and Saving,» *Quarterly Journal of Economics*, LXII (1948), 475 - 99.
 25. PECHMAN, J. A., and MAYER, T., «Mr. Colin Clark on the Limits of Taxation,» *Review of Economics and Statistics*, XXXIV (1952), 232 - 42.
 26. ROBBINS, L., «On the Elasticity for Income in Terms of Effort,» *Economica*, X (1930), 123 - 29.
 27. ROLPH, E. R., «A Proposed Revision of Excise Tax Theory,» *Journal of Political Economy*, LX (1952), 102 - 16.
 28. SCHWARTZ, E., «The Distorting Effects of Direct Taxation,» *American Economic Review*, XLI (1951), 139 - 49.
 29. SMITH, D. T., «Note on Inflationary Consequences of High Taxation,» *Review of Economics and Statistics*, XXXIV (1952), 243 - 48.
 30. WALD, H. P., «The Classical Indictment of Indirect Taxation,» *Quarterly Journal of Economics*, LIX (1945), 577 - 97.
 31. WALKER, D., «The Direct - Indirect Tax Problem,» *Public Finance*, X (1955), 153 - 77.
 32. WALLICH, H. C., «Income Generating Effects of a Balanced Budget,» *Quarterly Journal of Economics*, LIX (1944), 78 - 92.
-

sirine bağlıdır. İstihlâk vergisinin doğurduğu deflasyonist tesirler enflasyonist tesirleri aşıyorsa fiyatlar genel seviyesi düşer, istihlâk vergisinin doğurduğu enflasyonist tesirler deflasyonist tesirleri aşıyorsa fiyatlar genel seviyesi yükselir.

BİBLİYOGRAFYA

1. BLACK, D., *The Incidence of Income Taxes*, London, Macmillan and Co. Ltd., 1939.
2. BOULDING, K. E., *Economic Analysis*, Third Edition, London, Hamish Hamilton, 1955, s. 824 - 26.
3. BREAK, G. F., «Income Taxes, Wage Rates, and the Incentive to supply Labor Services,» *National Tax Journal*, VI (1953), 333 - 52.
4. BROWN, E. C., «Analysis of Consumption Taxes in Terms of the Theory of Income Determination,» *American Economic Review*, XL (1950), 74 - 89.
5. BROWN, H. G., «The Incidence of a General Output or Sales Taxes,» *Journal of Political Economy*, XLVII (1939), 254 - 62.
6. BROWNLEE, O. H., «Taxation and the Price Level in the Short Run,» *Journal of Politic Economy*, LXII (1954), 26 - 34.
7. BUTTERS, J. K., THOMSON, L. E., and BOLLINGER, L. L., *Effects of Taxation: Investment by Individuals*, Boston, Harward University Graduate School of Business Administration, 1953.
8. CLARK C., «Public Finance and Changes in the Value of Money,» *Review of Economics and Statistics*, XXXIV (1952), 232 - 42.
9. COOPER, G., «Taxation and Incentive in Mobilization,» *Quarterly Journal of Economics*, LXI (1951), 43 - 66.
10. CORLETTE, W., and HAGUE, D. C., «Complementarity and the Excess Burden of Taxation,» *Review of Economic Studies*, 1953 - 54, 21 - 30.
11. DOMAR, E. D., and MUSGRAVE, R. A., «Proportional Income Taxation and Risk - Taking,» *Quarterly Journal of Economics*, LVIII (1944), 388 - 422.
12. DUE, J. F., «Toward a General Theory of Sales Tax Incidence,» *Quarterly Journal of Economics*, LXVII (1953), 253 - 66.
13. FRIEDMAN, M., «The Welfare Effects of an Income Tax and an Excise Tax,» *Journal of Political Economy*, LX (1952), 25 - 34.
14. FUJITA, S., «Changes in Tax Structure and the Level of National Income,» *Osaka Economic Papers*, VIII (1960), 41 - 62.
15. GOODE, R., «The Income Tax and the Supply of Labor,» *Journal of Political Economy*, LVII (1949), 428 - 38.
16. GOODE, R., «Anti-Inflationary Implications of Alternative Forms of Taxation,» *American Economic Review*, XLII (1952), 147 - 61.
17. HAAVELMO, T., «Multiplier Effects of a Balanced Budget,» *Econometrica*, XIII (1945), 311 - 19.
18. HENDERSON, A. M., «The Case for Indirect Taxation,» *Economic Journal*, LVIII (1948), 538 - 54.

19. KALDOR, N., *An Expenditure Tax*, London, G. Allen and Unwin Ltd., 1955.
 20. LITTLE, I. M. D., «Direct versus Indirect Taxes,» *Economic Journal*, LXI (1951), 577 - 84.
 21. MORAG, A., «Deflationary Effects of Outlay and Income Taxes,» *Journal of Political Economy*, LXVII (1959), 266 - 75.
 22. MUSGRAVE, R. A., «On Incidence,» *Journal of Political Economy*, LXI (1953), 306 - 23.
 23. MUSGRAVE, R. A., *The Theory of Public Finance*, Tokyo, McGraw Hill Book Company Inc., 1959.
 24. PAINTER, M. S., and MUSGRAVE, R. A., «The Impact of Alternative Tax Structures on Personal Consumption and Saving,» *Quarterly Journal of Economics*, LXII (1948), 475 - 99.
 25. PECHMAN, J. A., and MAYER, T., «Mr. Colin Clark on the Limits of Taxation,» *Review of Economics and Statistics*, XXXIV (1952), 232 - 42.
 26. ROBBINS, L., «On the Elasticity for Income in Terms of Effort,» *Economica*, X (1930), 123 - 29.
 27. ROLPH, E. R., «A Proposed Revision of Excise Tax Theory,» *Journal of Political Economy*, LX (1952), 102 - 16.
 28. SCHWARTZ, E., «The Distorting Effects of Direct Taxation,» *American Economic Review*, XLI (1951), 139 - 49.
 29. SMITH, D. T., «Note on Inflationary Consequences of High Taxation,» *Review of Economics and Statistics*, XXXIV (1952), 243 - 48.
 30. WALD, H. P., «The Classical Indictment of Indirect Taxation,» *Quarterly Journal of Economics*, LIX (1945), 577 - 97.
 31. WALKER, D., «The Direct - Indirect Tax Problem,» *Public Finance*, X (1955), 153 - 77.
 32. WALLICH, H. C., «Income Generating Effects of a Balanced Budget,» *Quarterly Journal of Economics*, LIX (1944), 78 - 92.
-